Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення 30.09.2019).

12. Пушай В.І. Уступка вимоги і переведення боргу в цивільних правовідносинах (за матеріалами судової практики) : монографія. Харків : Екограф, 2010. 180 с.

13. Ромовська З. Реформа спадкового права. Українське право. Київ : Видавництво «Право», 1997. Число 1. С. 101–107.

14. Principles of European Law. Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused by Another. Vol. 7. Prepared by C. von Bar. Munich, 2009. 1383 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=pxq7APMCAJUC&pg=PR8&lpg=PR8&dq=principles+of+european+law.+non-contractual+liability+text&source=bl&ots=0X2cSMZZ95&sig=ACfU3U3xjd38AamQfHwQjMzOQb3NwVm0RQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi7juuar_nkAhXDI4sKHcGPCYQ4PBD0ATAIegQICRAB#v=onepage&q=transfer&f=false (Last accessed: 10.10.2019).

15. Civil Code of the Netherlands (BurgerlijkWetboek): revised in 1992. URL: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm> (Last accessed: 01.10.2019).

16. Stasi A. General Principles of Thai Private Law. Singapore: Springer Science+Business Media, 2016. 287 p. P. 110. URL: https://books.google.com.ua/books?id=gZnlDAAAQBAJ&pg=PA69&lpg=PA69&dq=General+Principles+of+Thai+Private+Law&source=bl&ots=L3-hcHbm9&sig=ACfU3U2murqJF719_k6qSCT4OMC0UnhkW5w&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiNytS815nIAhXvwYsKHQy6AjQ4ChDoATABegQICBAB#v=onepage&q=GeneralPrinciplesofThaiPrivateLaw&f=false (Last accessed: 11.10.2019).

УДК 347.113

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.23>

САБОДАШ Р.Б.

ЕВОЛЮЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК СПОСІБ СТВОРЕННЯ НОВИХ НОРМ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Ця стаття присвячена дослідженню еволюційного тлумачення Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, яке здійснюється Європейським судом із прав людини, в частині меж здійснення такого тлумачення. Необхідність такого дослідження пов'язана із тим, що Страсбурзький суд нерідко розширює або ж взагалі встановлює новий зміст норм національного права. З цією метою автор аналізує рішення Європейського суду з прав людини, що присвячені змісту еволюційного тлумачення. Одним із таких рішень є справа редакції «Правое дело», де Суд визнав, що відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б давала змогу журналістам використовувати отриману з інтернету інформацію без страху піддатися санкціям, серйозно перешкоджає змозі преси відігравати роль «сторожового пса демократії». Таким чином, Суд розширив положення ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації» (в зазначену статтю не вносилися зміни з моменту її прийняття), тим самим створивши нове положення національного законодавства України, яким звільнив журналістів від відповідальності за передрук інформації, яка була отримана ними з мережі Інтернет.

Крім того, автор зосереджується на справах, в яких Європейський суд із прав людини вимагає від національних органів влади достатньою мірою врахувати принципи, що впливають із його рішень щодо аналогічних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав. Варто наголосити також на тому, що Страсбурзький суд також іменує себе конституційним судом європейського публічного порядку,

оскільки, на його переконання, він постановляє остаточне авторитетне рішення у сфері захисту прав людини.

За результатами дослідження автор дійшов висновку, що рішення Європейського суду з прав людини не змінює змісту міжнародного договору – Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, а лише розширює зміст наявних у ньому прав і свобод, створюючи при цьому «нове правило» для національних правових систем, яке використовує у своїй подальшій практиці незалежно від того, в рішенні проти якої країни містилося «створене ним правило».

Ключові слова: еволюційне тлумачення, практика ЄСПЛ, нове правило, обов'язковість рішень, друківані ЗМІ.

The paper analyses evolutionary interpretation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms by the European Court of Human Rights in relation to the limits of its implementation. The author focuses on the decisions of the European Court of Human Rights on the content of evolutionary interpretation. One such decision is the case of the Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine. The Court stated Internet plays in the context of professional media activities and its importance for the exercise of the right to freedom of expression generally. Therefore the Court considers that the absence of a sufficient legal framework at the domestic level allowing journalists to use information obtained from the Internet without fear of incurring sanctions seriously hinders the exercise of the vital function of the press as a “public watchdog”. In the Court’s view, the complete exclusion of such information from the field of application of the legislative guarantees of journalists’ freedom may itself give rise to an unjustified interference with press freedom under Article 10 of the Convention. Therefore, the Court changed Ukrainian law – specifically the Press Act – by creating a new rule of national law that exempts journalists from civil liability for verbatim reproduction of material published in the Internet.

Special attention is paid to cases in which the European Court of Human Rights requires national authorities to take due account of the principles that follow from its decisions on similar issues, even if they concern other States. It also should be noted that the Strasbourg Court calls itself a constitutional court of European public order, since it makes the final and most authoritative decision in the field of human rights protection.

It is concluded that the European Court of Human Rights does not change the content of an international treaty, it merely expands the content of rights and freedoms already existing in it. At the same time the Strasbourg Court creates a “new rule” for national legal systems and these “new rules” must be taken into account by the Governments of all the High Contracting Parties.

Key words: evolutionary interpretation, practice ECtHR, new rule, Press Act, decisions on similar issues.

Вступ. У статті 9 Конституції України зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Водночас у статті 55 Конституції України передбачено, що кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Законом України «Про міжнародні договори України» передбачено, що чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною за нормами міжнародного права (частина 1 статті 15); чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства (частина 1 статті 19), а якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (частина 2 статті 19).

Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» ратифіковано

Конвенцію про захист прав і основних свобод людини 1950 року, підписану від імені України 9 листопада 1995 року, Перший протокол, протоколи N 4 і N 7 до Конвенції, підписані від імені України 19 грудня 1996 року, та протоколи N 2 і N 11 до Конвенції, підписані від імені України 9 листопада 1995 року у м. Страсбурзі, а також повністю визнано на території України дію статті 25 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикції Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються **тлумачення і застосування** (виділено – Р.С.) Конвенції.

Крім того, відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують під час розгляду справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Здійснюючи тлумачення Конвенції про захист прав і основоположних свобод, Європейський суд із прав людини нерідко встановлює нові норми (правила поведінки) для національного законодавства держав – учасниць Конвенції, що не охоплюються чинним національним законодавством, або змінює це законодавство.

Постановка завдання. Метою цієї статті є з'ясування того, до яких меж Страсбурзький суд може «розвивати» права, гарантовані Конвенцією.

Результати дослідження. Перш за все зазначимо, що Європейський суд із прав людини активно застосовує у власній практиці принцип еволюційного (динамічного) тлумачення, також відомий як «живий інструмент». Цей спосіб тлумачення не є новим, а був запозичений Європейським судом із прав людини із практики конституційних судів, який у сучасному конституційному праві зводиться до того, що конституції призначені для гарантування стабільності певного набору основних принципів, які мали бути захищені від ефемерних політичних змін. З іншого боку, обставини людського життя постійно, а іноді різко змінюються, закликаючи до нової інтерпретації конституції порівняно із тією, що закладалась у неї її творцями [1].

Зазначена проблема постала і перед Європейським судом із прав людини. Зрештою, Страсбурзький Суд дійшов такого висновку: по-перше, права, гарантовані Конвенцією, мають тлумачитись у світлі сьогодення; по-друге, такий «сучасний зміст права» має бути прийнятним у демократичному суспільстві і бути спільною цінністю Договірних Держав; по-третє, Суд не надає вирішального значення змісту, що вкладається у право державою – респондентом [1].

Так, у рішенні *Loizidou v. Turkey (Preliminary Objection)* Європейський суд із прав людини констатував, що Конвенція є живим інструментом, який має тлумачитись в світлі сучасних умов, і цей принцип міцно вкоренився в прецедентному праві Суду. Звідси випливає, що ці положення не можуть бути інтерпретовані тільки у спосіб, що був визначений авторами Конвенції і виражений ними понад сорок років тому. Крім того, об'єкт і мета Конвенції як інструменту для захисту кожної людини вимагають, щоб її положення тлумачились і застосовувались таким чином, щоб її гарантії були практичними і ефективними [2].

У рішенні по справі *Rantsev v. Cyprus and Russia* Суд вказує на те, що його діяльність має на меті не тільки вирішити передані йому справи, а й, у більш загальному плані, витлумачити, захистити і розвинути правила, встановлені Конвенцією, і зробити тим самим внесок у дотримання державами зобов'язань, які вони взяли на себе як Договірні Сторони. У цьому ж рішенні Суд зазначає, що хоча першочерговим завданням конвенційного механізму захисту прав людини є компенсація збитків, заподіяних конкретній особі, його місія полягає ще й в тому, щоб вирішити порушені у справі проблеми з точки зору громадського порядку, у спільних інтересах, підвищуючи тим самим планку загальних стандартів захисту прав людини і розширюючи судову практику у галузі захисту цих прав у всіх державах – учасниках Конвенції. [3]

Однак Європейський суд ніколи не допускав такого застосування цього принципу, що міг би призвести до встановлення права, яке завчасно не гарантувалось Конвенцією. Так, у справі *Johnston and Others v. Ireland* Суд вказав на те, що не можна користуватись еволюційним тлумаченням для виведення права, яке б завчасно не було включено до Конвенції [4].

Отже, Європейський суд із прав людини, розширюючи зміст прав, гарантованих Конвенцією, застосовує загальноновизнані серед конституційних судів та наднаціональних трибуналів принципи тлумачення, серед яких і принцип еволюційного тлумачення. При цьому Суд визначає, що він не має наміру створювати чи захищати права, що не були з тих чи інших підстав включені

до тексту Конвенції, а розвиває наявні в ній права в тому значенні, що вкладався у зміст цих прав на відповідному етапі розвитку принципів права, які є загальновизнаними в демократичному суспільстві.

Викладене, вочевидь, не означає, що здійснене Судом тлумачення Конвенції не створює «нове правило» для національних правових систем Високих Договірних Сторін. Зокрема, поширеними є випадки, коли національне право не гарантує або урегульовує захист права, гарантованого Конвенцією, значно вужче за «стандарт» гарантування такого права у демократичному суспільстві.

По суті, встановлене Європейським судом із прав людини «нове правило» зводиться до висновку про сумісність чи несумісність певної принципової правової проблеми в національній правовій системі Високої Договірної Держави, виявленої в процесі розгляду конкретної справи, зі «стандартом», установленим Конвенцією. Встановлене в такий спосіб «правило поведінки» застосовується Судом під час розгляду справ, де виявлена аналогічна принципова правова проблема.

Так, за обставинами справи Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine [5] газета опублікувала анонімний лист, завантажений із вебсайту новин. Лист містив твердження про те, що посадові особи управління Служби безпеки України в Одеській області причетні до незаконних і корупційних діянь і, зокрема, мають зв'язки з членами організованих злочинних угруповань. У тому ж році один із фігурантів листа звернувся до суду [національного] з позовом про захист гідності та ділової репутації. Національні суди задовольнили позов і не знайшли підстав для звільнення заявників [відповідачів у національному суді] від цивільної відповідальності на підставі статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні», оскільки вебсайт, на який вони посилалися, не був друкованим засобом масової інформації, зареєстрованим відповідно до статті 32 зазначеного Закону.

Приймаючи рішення в цій справі, Європейський суд із прав людини взяв до уваги роль, яку відіграє інтернет у контексті професійної діяльності засобів масової інформації, і його важливість для спільного здійснення права на свободу вираження поглядів. Суд визнав, що відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б давала змогу журналістам використовувати отриману з інтернету інформацію без страху піддатися санкціям, серйозно перешкоджає змозі преси відігравати роль «сторожового пса суспільства». На думку Суду, повне виключення такої інформації з області застосування законодавчих гарантій журналістських свобод може саме по собі спричинити неправомірне втручання у свободу преси, гарантовану статтею 10 Конвенції.

Цим рішенням Суд розширив положення статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації» (в зазначену статтю не вносилися зміни з моменту її прийняття), тим самим створивши нове положення національного законодавства України.

Цей приклад не є поодиноким, і Європейський суд із прав людини постійно вдається до де-факто розширення змісту норм національного права тієї чи іншої країни. Забезпечуючи дотримання принципу ефективного тлумачення, Суд вважає своїм обов'язком забезпечити дотримання здійсненого ним тлумачення іншими державами, у правовій системі яких існує та сама принципова проблема.

Так, у своєму рішенні по справі *Opuz v. Turkey* [6] Європейський суд з прав людини зазначив, що «з огляду на те, що Суд забезпечує остаточне авторитетне тлумачення прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції, Суд розгляне питання, чи національні органи влади в достатній мірі врахували принципи, що випливають з його рішень щодо аналогічних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав». Однак ще до рішення справи *Opuz v. Turkey* Суд зазначав, що він має своїм завданням висвітлювати, захищати та розвивати правила, встановлені Конвенцією.

Повертаючись до згаданої нами справи Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine, зауважимо, що однією з підстав для винесення цього рішення була практика Європейського суду з прав людини щодо місця преси в демократичному суспільстві та ролі, яку відіграє інтернет у цьому суспільстві, що була словлена Судом у кількох його інших рішеннях, наприклад, у справах *Times Newspapers Ltd v. United Kingdom* та *Observer and Guardian v. the United Kingdom*. [5] Водночас справа Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine стала підставою для постановлення рішення у справі *Delfi AS v. Estonia*. [6]

Висновки. Отже, здійснюючи еволюційне тлумачення, Європейський суд із прав людини не змінює змісту міжнародного договору, а лише розширює зміст наявних у ньому прав і свобод, створюючи при цьому «нове правило» для національних правових систем, яке використовує у подальшій практиці незалежно від того, в рішенні проти якої країни містилося «створене ним правило».

Список використаних джерел:

1. The ECHR as a living instrument: Its meaning and legitimacy. *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*. Cambridge University Press, 2010. Pp. 106–141/
2. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of LOIZIDOU v. TURKEY (PRELIMINARY OBJECTIONS) (Application no. 15318/89). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57920>.
3. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of RANTSEV v. CYPRUS AND RUSSIA (Application no. 25965/04). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96549>.
4. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of JOHNSTON AND OTHERS V. IRELAND (Application no. 9697/82). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57508>.
5. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of EDITORIAL BOARD OF PRAVOYE DELO AND SHTEKEL V. UKRAINE (Application no. 33014/05). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685>.
6. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of OPUZ V. TURKEY (Application no. 33401/02). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>.
7. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / HUDOC Database; Judgment case of DELFI AS V. ESTONIA (Application no. 64569/09). Strasbourg : European Court of Human Rights, 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105/>

УДК 347.77

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.24>

ЧОМАХАШВІЛІ О.Ш.

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДІТЕЙ

Стаття присвячена вивченню права інтелектуальної власності, суть якого становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності, зміст яких вивчається стосовно дитини. Правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Зроблено огляд відомих та видатних винаходів, які зробили діти. Розглядається можливість підтримки дитячого винахідництва державою. Обґрунтовується значення постійної підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності та підтримки винахідництва.

Автор пропонує розглянути умови, за яких дитина може набувати права інтелектуальної власності, обсяг таких прав та способи розпорядження.

У статті зазначається, що здатність до оригінального творчого мислення поширена дуже широко, можна стверджувати, що вона властива більшості нормальних людей. Як показує світовий досвід, дитячі винаходи часто впроваджуються в практику і працюють в інтересах суспільства. Актуальним та дискусійним питанням для України є досвід патентного відомства Польщі. Можливо, діяльність однієї громадської організації або адвокатського бюро могла б заповнити цю нішу, як інформаційну, так і практичну з надання правової допомоги.

Наводиться та докладно описується приклад у Нідерландах Інституту Lego, який активно залучає дітей як експертів, оскільки вважає дитяче креативне мислення дуже цінним для нових розробок. Останнім часом в Україні активізувалась діяльність зі стимулювання інженерної думки.